BÉKÉS GERGELY*

Kiút az adatbázis-védelem labirintusából

Köszöntés

Tomori Pállal közel negyven éve ismerjük egymást. Az állítás akkor is igaz, ha az említett negyven évből tizenötön keresztül 'csak' tudtunk egymásról.

Jól emlékszem az újraismerkedés napjára, amire 2000 nyarán, egy rendkívül meleg augusztusi délelőtt, az EJI Városligeti fasorban lévő irodájában került sor. Családi okok miatt ismertem a 'házat', talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy nemsokkal később azzal az érzéssel sétáltam ki a nyárba: otthon vagyok.

Pál nem csak nyugodt munkakörülményeket és kiváló szakmai hátteret biztosított. Bár ez önmagában is fantasztikus lett volna. Pálból ugyanis elsősorban az igényesség sugárzott. Az az elvárás, hogy amit kiadunk a kezünkből, az tartalmilag és formailag is legyen 'készen'. Ehhez nélkülözhetetlennek bizonyult az idegen nyelv aktív használata (a kétezres évek elején ez még messze nem volt magától értetődő), a szakirodalom folyamatos olvasása, és egyáltalán, a szakmai közéletben való részvétel.

És bár tapasztalataim szerint Pál szereti szétválasztani a szakmai és magánéletet, talán megbocsátja, ha az alábbi rövid írásnak az apropója ezúttal az ő köszöntése. Remélem, legalább annyi örömre lel olvasás közben, mint amennyi örömöt adott nekem ennek a dolgozatnak az elkészítése.

---

* Ügyvéd, az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület jogi képviselője, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja, a ProArt felügyelőbizottságának elnöke, a Tóth Aladár Alapítvány kuratóriumának tagja. Köszönöm a tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítséget Grad-Gyenge Anikónak és Mezei Péternek.

1. Bevezető gondolatok

A kultúra, az irodalom és a tudomány eredményeit a 20. század derekáig fejben és fizikai hordozón tárolta az emberiség. Egy alapvetően papíralapú világban az információk tárolása sok tekintetben körülményes, komoly és drága infrastruktúrát (például könyvtárakat, levéltárakat) igényelt,[1] az egyes elemek visszakereséséhez pedig sok időre, nagy szakmai felkészültségre volt szükség. Épp e nehézségekre vezethető vissza, hogy az adatok rendezett tárolásának igénye évszázadokkal a számítógépek napi használatát megelőzően utat tört magának. Egy előre definiált szabályokat követő, vagyis strukturált tárolási rendszer nagyságrendileg lerövidítette ugyanis az egyes elemek visszakeresésének idő- és erőforrásigényét.

Az adatbázis – ebben a megközelítésben – valójában nem más, mint egyes adatok (tények, információk stb.) rendszerszerű tárolása, függetlenül attól, hogy az adatokat milyen eszközzel, milyen rendszerben tárolják el. Ebből adódóan egy könyvtár, levéltár adatbázisként is felfogható.

Az adatbáziskezelésben az elmúlt évtizedekben a fizikai tárolást szinte teljesen felváltotta a digitális tárolás, a statikus adatokat tároló lineáris struktúrák (például olvasópolcok) helyett dominánssá váltak a dinamikusan változó adatok közvetlen hozzáférését biztosító rendszerek.

A fejlődés említett stációi egyenként is forradalmi változást generáltak, aminek köszönhetően az adatbázis-ipar folyamatosan fejlődött,[2] elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban. De még ehhez képest is jelentős változást eredményezett az a jelenség, amely nem korábban már létező, hanem olyan, gépi úton generált adatokra (*machine generated data*) összpontosít, amelyeket például az okoseszközökbe integrált szenzorok állítanak elő és gyűjtenek.[3] Az *Internet of Things* (IoT; magyarul: 'dolgok internete') alkalmazásával korábban soha nem látott méretű és komplexitású adatbázisok jönnek létre. Mindezzel egyidőben az adatbázisok egyre kevésbé tudományos,

---

1 Kristi L. Berg – Tom Seymour – Richa Goel: History of databases. *International Journal of Management & Information Systems* Vol. 17., No. 1., 2013, 30.

2 Evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases {SWD(2018) 147 final}, 16., https://openfuture.eu/wp-content/uploads/2021/12/2018swd-Evaluation-of-Directive-969ECpdf.pdf.

3 Study to support an impact assessment for the review of the Database Directive, 40., https://copenhageneconomics.com/wp-content/uploads/2022/02/study-to-support-an-impact-assessment-for-the-review-of-the-database-directive.pdf.

sokkal inkább technológiai, illetve üzleti célokat szolgáltak, az adatok (adatbázisok) feletti uralom pedig egyre komolyabb üzleti értéket jelent.

Az említett sajátosságok miatt is vonzó perspektíva, hogy az adatbázisokra vonatkozó jogi környezetet az egyéb kérdésekről leválasztva, szigetszerűen vizsgáljuk. Ez azonban szükségszerűen azzal a következménnyel járna, hogy az adatbázisok a mostaninál is jobban kívül esnének a szerzői jog intézményein. Mivel azonban az adatbázisok egy része egyben gyűjteményes műnek is minősül, ezért egy ilyen, a különbözőségeken alapuló megközelítés jogalkalmazási nehézségekhez vezetne, épp ezért kerülendő.

2. Rokonok, szomszédok és kapcsolódó jogosultak

Az mindenki számára nyilvánvaló, hogy az adatbázisok, illetve gyűjtemények a szerzői jogi védelemnek nem a centrumában, sokkal inkább a perifériáján találhatók. Annak ellenére is így van ez, hogy a Berni Uniós Egyezmény (BUE) már a berlini felülvizsgálata óta (1908) harmonizálja[4] a gyűjtemények védelmét, és a BUE jelenlegi 2. cikk (5) bekezdése a gyűjtemények összeállítói, szerkesztői számára a szerzői jog szabályait rendeli alkalmazni. A BUE szövege maga is rávilágít azonban arra, hogy a szabály kialakításakor a gondolkozás homlokterében az olyan, kifejezetten kreatív munka eredményeként létrejövő gyűjtemények álltak, mint az enciklopédiák, antológiák.

A szerzői jog egyik alapvető kérdése persze mindig is a védelem feltételeinek meghatározása volt, amivel részletesen foglalkozik e kötetben Gyertyánfy Péter. Bárhogy is határozzuk meg a védelem feltételeit, bárhogy is értelmezzük ma az Szjt. 1. § (3) bekezdésének a „szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg" fordulatát, a határterületek nehezen feloldható gyakorlati kérdések sorát vetik fel. Ha a művészet, a tudomány és az irodalom területén általában nehéz a védelem alsó küszöbét meghatározni, úgy ez az állítás fokozottan igaz az olyan funkcionális alkotásokra, mint amilyen egy gyűjtemény.

---

4 Sam Ricketson – Jane C. Ginsburg: *International Copyright and Neighbouring Rights – The Berne Convention and Beyond.* Oxford, Oxford University Press, 2006, 485. A BUE jelenlegi formáját az Egyezmény 1948-as, brüsszeli felülvizsgálati konferenciáján alakították ki. A párhuzamos szabályozási tárgy miatt szükséges még megemlíteni a TRIPS Egyezmény 10. cikkét, amely az adatállományok ('*compilation of data*') számára biztosít szerzői jogi oltalmat, míg a WIPO Szerzői Jogi Szerződésének (a továbbiakban: WCT) 5. cikke is az 'adatgyűjtemények (adatbázisok)' esetén tesz ugyanígy.

Ennek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy az adatbázisokra vonatkozó szabályokat (akkor még 'adattárként'[5] megjelölve a védelem tárgyát) a 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet 2. §-a vezette be a magyar jogrendbe. Ez a szabály azt mondta ki, hogy a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (a továbbiakban: rSzjt.) gyűjteményes művekre vonatkozó 5. § (3) bekezdését a számítástechnikai eszközökkel működtetett adattárra is alkalmazni szükséges.

A gyűjtemények szerzői jogi oltalmával kapcsolatos nehézségek egy részének megoldására az rSzjt. alkalmazhatta volna akár a 'rokonjogok' – ma már nem létező – intézményét. Az ugyanis épp azon tevékenységek számára biztosított védelmet, amelyek – különböző okok miatt – nem, vagy csak nehezen lettek volna beilleszthetők a szerzői jogi oltalom hagyományos tárgyai közé.[6] Benárd Aurél és Tímár István kommentárja a rokonjogok kapcsán azt emeli ki, hogy a rokonjogi védelem alá „tartozó tevékenység eredménye nem szerzői alkotás ugyan de a törvény, sajátos szabályokkal, mégis a szerzői joghoz hasonló védelemben részesíti."[7]

Az rSzjt. alkotói azonban nem éltek, és ha kellő rálátással nézzük a kérdést, nem is élhettek ezzel az eszközzel, hiszen a BUE-nek az rSzjt. elfogadásakor már tagja volt Magyarország. Épp ebből következően az rSzjt. 5. § (3) bekezdése – a BUE szabályainak megfelelően – azt rögzítette, hogy gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti.[8]

Mindeközben, a számítógépes adatfeldolgozás előretörése eredményeként, a nyolcvanas évek második felére világossá vált, hogy a gyűjteményes művek egy része

---

5 Az adattár fogalmát vette át a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) is, ezt a kifejezést az adatbázis-irányelv szabályait implementáló, 2001-ben elfogadott módosítás váltotta le a ma is használt adatbázis fordulattal.

6 Lásd az rSzjt. 51. §-ához fűzött indokolást, amely szerint a „fényképek, ábrák és szemléltető eszközök védelmét a törvény a szerzői alkotómunkával rokon tevékenységként vonja védelmi körébe, de természetesen a védelmük nem azonos a szerzői alkotások védelmével, hanem csak a külön biztosított jogokra korlátozódik."

7 Benárd Aurél – Tímár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1973, 84.

8 A helyzeten nem segített, hogy nem sokkal később megjelent a 'szomszédos jogok' fogalma is, e két halmaz pedig meglehetősen szorosan fonta körbe egymást. Ahogy Petrik Ferenc rSzjt.-ről készített kommentárja rámutat „a rokonjoggal »rokon« fogalomként használják a »*szomszédos*« jog kifejezést, amely inkább az alkotás felhasználását szolgáló teljesítményt jelzi." Lásd Petrik Ferenc (szerk.): *A szerzői jog*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1990, 19.

már csak nehezen illeszthető be abba a halmazba, amelyet eredetileg az enciklopédiák, antológiák számára alakítottak ki. Épp emiatt – ahogy arra korábban már utaltam – az rSzjt. végrehajtási rendeletét 1988-ban az alábbi 3/B. §-szal egészítették ki: „Az Szjt. 5. §-ának (3) bekezdésében foglaltakat alkalmazni kell a számítástechnikai eszközökkel működtetett adattárra is".

Az 1999-ben elfogadott Szjt. kodifikátorai nem vették át az rSzjt. rokonjogi oltalomra fókuszáló megoldását. A mögöttes okokra legfeljebb az Szjt. indokolásából következtethetünk, amely szerint

> „[a] törvény – szemben korábban hatályos jogunkkal (ld. az Szjt. 51. §-át) – nem biztosítana azonban külön kategóriába tartozó (ún. rokonjogi) védelmet a szerzői alkotómunkával rokon más tevékenység eredményei – azaz az alkotásnak nem minősülő fényképek, ábrák, műszaki rajzok, térképek, szemléltető képek stb. – számára. Ha az eredetiség követelményének megfelelnek, természetszerűleg e kifejezési formákban is születhetnek (és születnek is) szerzői jogi védelemre érdemes alkotások."[9]

E döntés következtében az Szjt. mindazon jogosultakat, akik (amelyek) nem minősültek alkotónak, szomszédos jogi jogosultnak tekintette.

A gyűjtemények azonban továbbra is maradtak a szerzői művek csoportjában. Az Szjt. ugyanis lényegében az rSzjt. szabályait emelte át, a 7. § (1) bekezdésében rögzítve a gyűjtemények szerkesztőit megillető szerzői jogot, a (3) bekezdésben pedig megerősítve, hogy egy gyűjteményes mű akár számítástechnikai eszközzel megvalósított adattárban is testet ölthet. Miközben a harmonizált közösségi szerzői joghoz történő közelítés fontos célja volt a jogalkotónak, ezt a cél épp az adatbázisok esetén nem tekintette elsődlegesnek, így nem vezette be az adatbázis-előállítókat megillető, a szerzői jogtól elkülönülő azon *sui generis* jogokat, amelyeket az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK irányelv (a továbbiakban: adatbázis-irányelv) az Európai Közösség tagjaitól megkövetelt.[10]

---

9 Lásd az Szjt. I. fejezetéhez írt indokolást.

10 Ennek kapcsán az Szjt. indokolása azt rögzíti, hogy „korábban hatályos jogunk az irányelvhez hasonlóan biztosít szerzői jogi védelmet az adatbázisok (adatgyűjtemények) számára, az adattárak ún. *sui generis* oltalmát illetően azonban – a külföldi megoldások és a nemzetközi jogfejlődés figyelembevételével – csak középtávon indokolt közelítenünk a magyar jogot az

A fogalmi keretek meghatározásakor kiemelendő az is, hogy míg a gyűjteményekre vonatkozó rendelkezések a bevezető rendelkezések között, addig az adattárakra (adatbázisokra) vonatkozó speciális szabályok az Szjt.-nek egyes műfajokra vonatkozó rendelkezéseket rögzítő második fejezetében kaptak helyet. Ez a választás csak részben volt logikusnak tekinthető. Elsősorban azért, mivel az Szjt. elfogadásakor kizárólag a gyűjteményes műnek minősülő adattárak álltak oltalom alatt, így az említett speciális szabályok azokra az adattárakra vonatkozó rendelkezésekre összpontosítottak, amelyek egyben gyűjteményes műnek is tekintendők voltak. Ebből pedig az következik, hogy az adattár nem volt már 1999-ben sem önálló műfajnak tekinthető, ha valami ilyennek minősült, úgy az a gyűjteményes mű volt.

A ma hatályos jogi kereteket végül 2001-ben alakította ki a jogalkotó, amikor a szerzői jogi harmonizáció egyik utolsó lépéseként bevezetésre került az adatbázisok *sui generis* oltalma, a korábbi adattár fogalmát pedig – ezen a területen is kiteljesítve a harmonizációt – az adatbázis fogalmával váltotta fel. A gyűjteményes műnek minősülő adatbázisra vonatkozó speciális rendelkezések, immár új cím alatt, megmaradtak a második részben, amely egyben kiegészítést nyert az adatbázis fogalmának meghatározásával.

A jogalkotó ekkor vezette be a 'kapcsolódó jogok' csoportját is. A szomszédos jogok ezt követően e részen belülre kerültek áthelyezésre, továbbá itt került szabályozásra a szomszédos jogi jogosultnak nem minősülő adatbázis előállítóinak jogaik is.

3. Az egymást metsző halmazok problémája

A tárgyalt téma szempontjából a kodifikáció talán legnehezebben feloldható problémája, hogy a gyűjteményes mű és az adatbázis fogalmai miként illeszthetők rendszerbe. A dilemmát az okozza, hogy a két fogalom különböző forrásból táplálkozik, az eltérő megközelítés következményeként pedig egymást részben átfedő halmazok jönnek létre. Míg a gyűjteményes mű fogalmát ugyanis elsősorban a nemzetközi szerződések, az adatbázis fogalmát az adatbázis-irányelv határozza meg.

irányelv előírásaihoz. A törvény ezért eltekint a nem eredeti adattárak *sui generis* oltalmának bevezetésétől."

3.1. A gyűjteményes mű, illetve az adatbázis tartalma

A BUE 5. cikke még 'csupán' azokat a gyűjteményeket oltalmazza, amelyekben 'irodalmi vagy művészeti művek' kerültek elhelyezésre. Ezen a szűkítésen a TRIPS Egyezmény[11] 10. cikke és a WCT 5. cikke lépett túl, kiterjesztve a védelmet a szerzői jog által nem oltalmazható teljesítményekre és az ilyennek nem minősülő adatokat tartalmazó gyűjteményekre is. Igaz, már maga a BUE sem kizárólag a szerzői jog által aktuálisan védett művekre korlátozza a gyűjtemények fogalmát, hanem általában az 'irodalmi vagy művészeti alkotásokra', amely fogalom felöleli a már nem védett műveket is. Mivel azonban a BUE a védelem minimális feltételeit határozza meg, az a tagállam, amely a TRIPS, illetve a WCT szélesebb szabályait alkalmazva alakítja ki nemzeti jogát, egyben a BUE-nek is megfelelően jár el.

Az adatbázis-irányelvnek elsősorban az 1. cikk (2) bekezdése és (17) preambulumbekezdése az, amely iránymutatást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az irányelv milyen jellegű tartalmak esetén biztosítja a védelmet. E szerint e tartalmak között az irodalmi, művészeti, zenei vagy más művek, illetve az egyéb tartalmi elemeket kell számításba venni. E körbe tartoznak tehát a szövegek, hangok, képek, számok, tények és adatok. Ez tehát érdemét tekintve megfeleltethető a gyűjteményes műveknek a TRIPS és a WCT által meghatározott feltételeinek.

Az irányelv 1. cikk (2) bekezdése szerint a védelem csak akkor illeti meg az adatbázist, ha az abba rendezett elemek 'egyedileg hozzáférhetők'. Az egyedi hozzáférés követelménye tartalmi és technikai következményekkel is jár, melyek közül a technikai jellegű következményekre a következő fejezetben térek majd ki részletesen.

Mint a hivatkozott preambulumbekezdés kiemeli, az egyes tartalmi elemek közvetlen hozzáférhetőségének hiányából az következik, hogy az audiovizuális művek, filmalkotások, irodalmi, illetve zenei művek rögzítése önmagában nem tartozik az irányelv hatálya alá. Ebben az összefüggésben találónak látszik Thomas Dreier és Bernt Hugenholtz kommentárjának azon megállapítása, amely az irányelv által 'tartalmi elemként' azonosított fogalmat 'független' és önállóan is tartalmat hordozó, annak

11 Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezménynek a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló melléklete, Magyarországon kihirdette az 1998. évi IX. törvény.

csonkolása nélkül is értelmesen hasznosítható elemként értelmezi.[12] Egy könyv, egy film önmagában azért nem minősül adatbázisnak, mert annak egyes tartalmi elemei (betűi, szavai, képkockái) nem függetlenek egymástól, azok együttesen minősülnek gondolatot, tartalmat hordozó egységnek.

Ezt támasztja alá az Európai Bíróság Fixtures Marketing-ítélete is, amely szerint az adatbázisminőség feltétele, hogy a „tartalmi elemek információs, irodalmi, művészi, zenei vagy más jellegű tartalmuk értékének sérelme nélkül" legyenek elválaszthatók egymástól.[13] Azt is a Fixtures Marketing-ítélet rögzítette, hogy tartalmi elem önálló információs értékét nem az adott gyűjtemény tipikus felhasználója szempontjából, hanem a kinyert tartalmi elem iránt érdeklődő harmadik személyek szempontjából fennálló információs értékre tekintettel kell megítélni.[14] Az EUB ezt a logikát a Verlag Esterbauer-ügyben hozott ítéletében is megerősítette.[15]

A tartalmi elemek önállóságának, tartalomhordozó képességének jelentőségét hangsúlyozza az a szakirodalomban említett német bírósági ítélet is,[16] amely azért zárt ki egy MIDI-fájlt[17] a védett adatbázisok köréből, mivel a MIDI-fájl egyes zenei hangokat reprezentáló elemei részint nem függetlenek egymástól, másrészt pedig az egyes hangok önálló jelentéssel nem bírnak. A német bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a MIDI-fájl egyes hangjai nem hasznosíthatók önállóan anélkül, hogy jelentésük ne kerülne csonkolásra.

A fentiek alapján arra a megállapításra kell jutni, hogy a nemzetközi szerződéseknek és az adatbázis-irányelvnek a tartalomra vonatkozó megállapításai rendkívül közel állnak egymáshoz. Az adatbázis-irányelv azonban egy olyan értékelési szempontot – az

---

12 Thomas Dreier – Bernt Hugenholtz (Eds.): *Concise European Copyright Law*. Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2006, 316.

13 Fixtures Marketing Ltd. kontra Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP), C-444/02. sz. ügy, ECLI:EU:C:2004:697, 29. pont.

14 Uo. 34. pont.

15 Lásd Freistaat Bayern kontra Verlag Esterbauer GmbH, C490/14. sz. ügy, ECLI:EU:C:2015:735, 27. bekezdés.

16 München I, LG, MIDI-Dateien im Musikforum eines Online-Anbieters – JurPC-Web-Dok. 0073/2000, 63. bekezdés (https://www.jurpc.de/jurpc/show?id=20000073).

17 A MIDI (Musical Instrument Digital Interface) egy, az 1980-as évektől fejlesztett olyan technikai megoldás, amelynek célja elsősorban a zenei hangok digitális leképezése, tárolása és átvitele volt. A MIDI később iparági szabvánnyá vált.

egyedi hozzáférhetőség követelményét – is rögzít, amely miatt a gyűjteményes mű és az adatbázis fogalma mégsem tekinthető egymást teljesen fedő halmaznak.

3.2. Kiválasztás, elrendezés, egyedi hozzáférés

A BUE 5. cikke szerint a szerzői jogi védelem feltétele az, hogy a szerkesztői munka – a gyűjteménybe kerülő tartalom kiválasztása, elrendezése folytán – szellemi alkotásnak minősüljön.[18] Ezzel azonos módon a TRIPS 10. és a WCT 5. cikke is akként fogalmaz, hogy a védelem feltétele a tartalom kiválasztásában vagy elrendezésében testet öltő szellemi munka. Logikusnak látszik, hogy a nemzetközi szerződések a gyűjtemények kapcsán is a 'szellemi alkotás' követelményét hangsúlyozták, hiszen a védelmet a 'szerzői mű' fogalmához kívánták igazítani.

A szerzői művek esetén könnye(bbe)n értelmezhető egyes feltételek vizsgálata, az adatbázishoz hasonló funkcionális művek kapcsán azonban sokszor gyakorlati nehézségeket eredményez. A nemzetközi szerződések 'szellemi alkotás' ('*intellectual creation*') fordulatának pontos, a nemzeti jogfejlődésbe is beilleszthető átültetése nem könnyű feladat a funkcionális műfajok esetén, épp ezért abban némi rugalmasság is tetten érhető.

Magyar jogi környezetben e fordulatot legszemléletesebben talán a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) egy Boytha György elnökségével működő eljáró tanácsa írta le a következőképp:

> „Az összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit. Ez alapján az összeválogatás nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, ha az valamennyi, bizonyos tulajdonsággal rendelkező elemet (művet, adatot) tartalmaz (például a valamennyi budapesti telefon előfizető adatai). Ugyancsak

18 A BUE 5. cikkének angol szövege a védelmet megalapozó két tevékenységet, tehát a kiválasztást és az elrendezést a logikai 'és' kapcsolattal rendeli össze – de ez egy fordítási hiba volt. Lásd Jörg Reinbothe – Silke von Lewinski: *The WIPO Treaties on Copyright, A Commentary on the WCT, the WPPT, and the BTAP.* Oxford, Oxford University Press, 2015, 101. A magyar jogalkotó e fordítási hibát küszöbölte ki akkor, amikor a BUE-t kihirdető 1974. évi 4. törvényerejű rendeletben az 'és' helyett a 'vagy' fordulatot alkalmazta.

> nem tekinthető összeválogatásnak a »gyűjtemény«, ha az csupán egy, vagy az összes elem számához képest elenyésző számú tételt tartalmaz. Az elrendezés elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha az meghaladja a nyilvánvaló sorrendbe illeszthető tulajdonságok alapján (például kezdőbetű, súly, hossz) történő automatikus rendezést."[19]

Ehhez hasonló eredményre jutott az SZJSZT egy másik szakvéleményében is, amely szerint a „szerzői jogi védelmet tehát nem az egyes adatok (mint a gyűjteményes mű részei) specialitása, hanem a részeket magába foglaló gyűjtemény felépítésének egyedi jellege alapozza meg."[20]

Az adatbázis-irányelv adatbázis-fogalmának[21] központi eleme – a nemzetközi szerződésektől részben eltérve – részint a tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerinti elrendezettsége, másrészt pedig az egyes tartalmi elemekhez való 'egyedi hozzáférés' lehetősége. Első olvasásra is észlelhető, hogy az adatbázis-irányelv az adatbázis fogalma kapcsán nem említi az egyes tartalmi elemek kiválasztására[22] irányuló tevékenységet, az elrendezéshez pedig nem a szellemi alkotást eredményező tevékenységet, hanem a 'valamely rendszer vagy módszer' követelményét párosítja. A kettő természetesen nem zárja ki egymást, továbbá azok messze nem minden esetben (sőt!) különböznek egymástól.

Ami a 'rendszer vagy módszer szerinti' elrendezettséget illeti, az irányelv megalkotásakor kifejezetten alacsonyan kívánták meghúzni a védelem határát. Mint Michael Walter és Silke von Lewinski közös kommentárja[23] kiemeli, az irányelv említett szabálya pusztán annyit jelent, hogy az adatok valamilyen *terv szerint*, tehát ne véletlenszerűen kerüljenek elrendezésre. Az adatbázis-irányelv (21) preambulumbekezdésének második mondata ugyanakkor még ennél is tovább megy annak rögzítésével, hogy a kiválasztott adatokat nem szükséges fizikai értelemben is ekként, tehát szervezetten tárolni.

---

19 SZJSZT 38/06. sz. szakvélemény, 3.

20 SZJSZT 39/2004/1–2. sz. szakvélemény, 2.

21 Adatbázis irányelv 1. cikk (2) bekezdés.

22 E feltétel szerepel azonban az adatbázis irányelv 3. cikk (1) bekezdésében, mint a szerzői jogi oltalom tárgya.

23 Michel M. Walter – Silke von Lewinski: *European copyright law – A commentary.* Oxford, Oxford University Press, 2010, 686.

Az egyes tartalmi elemek 'egyedi hozzáférése' fordulatot tartalmi szempontból már elemeztem, azonban e fordulatnak nem csak az 'egyedi', hanem a 'hozzáférés' része is kérdések tucatját veti fel. Emlékeztetőül: az irányelv 1. cikk (2) bekezdése e tekintetben lehetővé teszi, hogy az egyes tartalmi elemekhez való hozzáférést akár 'elektronikus eszközzel', akár 'bármely más módon' biztosítsák.

Említésre érdemes az a körülmény, hogy az irányelv angol nyelvű szövege nem a szerzői jogi környezetben megszokott '*available*', hanem az adott elem fizikai hozzáférést kiemelő '*accessible*' fordulatot alkalmazza. Az eltérő fogalomhasználat oka részben az, hogy az adatbázis-irányelv olyan tartalmak összerendezése számára is védelmet biztosít, amelyek önmagukban (már) nem állnak szerzői jogi oltalom alatt, ebből következően pedig azok szerzői jogi felhasználására sem kerülhet sor. Ha pedig a felhasználás nem lehetséges, logikus olyan fogalmat használni, amely eltér az előzőtől. Kellően precíz kodifikációt feltételezve talán az sem túlzó következtetés, hogy az irányelv megszövegezői még a szerzői jogi védelem alatt álló tartalmak kapcsán is csupán az egyedi érzékelhetőség (és nem felhasználás) lehetőségét kívánták megkövetelni.[24] Ezzel azonban csak látszólag jutunk közelebb a fogalom helyes értelmezéséhez.

Önmagában ez a megközelítés nem ad választ ugyanis arra a kérdésre, hogy a védelem feltétele-e az, hogy az egyes tartalmi elemek hozzáférése (érzékelhetősége) a többi tartalmi elemtől függetlenül megvalósítható legyen. Vajon egyedi a hozzáférése egy képzőművészeti kiállításon bemutatott adott műnek, ha azt a látogató csak úgy érzékelheti, ha közben több másik termen, illetve kép mellett elsétál, érzékelve azokat?[25] Vajon egy könyvár gyűjteményében megtalálható egy adott könyv egy bizonyos adata (pl. a kiadó neve) mennyire férhető hozzá 'egyedileg', ha a katalógust kezelő szoftver a könyv valamennyi metaadatát csak együttesen képes megjeleníteni? Vagy annak is jogi jelentősége lenne, hogy egy Excel-táblában rögzített adatbázis egy konkrét celláját csak más cellákkal együttesen lehet megjeleníteni?

---

24 Uo. 697.

25 Az SZJSZT 34/13. számú szakvéleménye egy kiállítás gyűjteményes műként való védelmét megállapította, de – erre vonatkozó kérdés hiányában – nem foglalt állást arról, hogy a kiállítás egyben adatbázisnak is minősülhetne-e (SZJSZT 34/13. sz. szakvélemény, 6.). A szakvéleményt a Pécsi Ítélőtábla Pf.VI.20.126/2013/29. számon hozott jogerős ítélete minden tekintetben elfogadta, ez alapján megállapította a perbéli kiállítás gyűjteményes mű jellegét.

Az Szjt. *Nagykommentár*ja[26] akár még azt a következtetést is levonhatónak látja, hogy míg egy elektronikus eszközzel létrehozott szótár minősülhet adatbázisnak (mivel a tartalmi elemnek tekinthető szócikkek egyedileg is megjeleníthetők), addig ugyanennek a szótárnak a fizikai kiadása nem, mivel a szótár lapjain nem egy, hanem több szócikk 'látható'. Egyet kell értsünk a *Nagykommentár* azon sugallatával, mely szerint az elemi logikát is nélkülözné az irányelv, ha azt valóban ennek megfelelően kellene értelmezni. Bizonyára épp e belső logikátlanság miatt jutott az Európai Unió Bírósága (EUB) Fixtures Marketing-ítélete arra a következtetésre, hogy a védelemhez elegendő, ha tartalmaz „olyan eszközt, úgymint mutatórendszert, tartalomjegyzéket, tervet vagy sajátos osztályozási módot, amely lehetővé teszi a gyűjteményt alkotó valamennyi önálló tartalmi elem helyének meghatározását."[27] Az ítélet egyértelművé teszi, hogy az irányelv megkülönbözteti azt az adatbázist, amely „minden egyes azt alkotó tartalmi elemnek a saját keretén belüli helyének meghatározását lehetővé tevő eszközt tartalmaz", és azt, amely „ugyan információt szolgáltat, azonban nem rendelkezik az azt alkotó egyedi tartalmi elemek kezelését biztosító eszközzel."[28]

Ezt támasztja alá továbbá az SZJSZT 29/2004-es számú szakvélemény[29] is, amely arra a következtetésre jutott, hogy egy nyomtatott adatbázisban az egyes tartalmi elemek akkor is egyedi módon hozzáférhetők, ha „tematikus csoportosítású tartalomjegyzék, tárgymutató, vagy alfabetikus elrendezés" rendelkezésre áll, vagyis „a kiadvány megfelelő felütésével" el lehet jutni a keresett tartalmi elemhez. Ugyancsak ezt erősítette meg az SZJSZT egy másik szakvéleménye, amely szerint „[n]yomtatott adatbázis esetében akkor beszélhetünk egyedi hozzáférhetőségről, ha az adatbázis egyéb tartalmi elemei már sorrendi jelzésük alapján (pl. alfabetikus besorolás) is elvezetnek a keresett elemhez, anélkül, hogy a gyűjtemény egészének tartalmi szelektálásával kellene a kívánt elemet felkutatnunk."[30]

Nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy az adatbázis-irányelv a szerzői jogi oltalom tárgyát meghatározó 3. cikk (1) bekezdése azt az adatbázist részesíti szerzői jogi védelemben, amely tartalmának összeválogatása, illetve elrendezése miatt a

---

26 Gyertyánfy Péter (szerk.) – Legeza Dénes (szerk.-lektor): *Nagykommentár a Szerzői jogi törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2023, 489.

27 Fixtures Marketing-ítélet (13. lj.) 30. bekezdés.

28 Uo. 31. bekezdés.

29 SZJSZT 29/2004. sz. szakvélemény, 4.

30 SZJSZT 39/2004/1-2. sz. szakvélemény, 2.

szerző önálló szellemi alkotása. Míg tehát az adatbázisnak az irányelv 1. cikk (2) bekezdése szerint általános fogalma még nem hivatkozik az adatbázis tartalmának összeválogatására, a szerzői jogi oltalmat meghatározó szakasz már megteszi ezt. Az EUB a Football Dataco and Others ügyben hozott ítéletében is megerősíti ezt a logikát annak rögzítésével, hogy az „»adatbázis« azzal a feltétellel részesül az irányelv szerinti szerzői jogi védelemben, hogy az adatbázisban található adatok összeválogatása és elrendezése az adatbázis létrehozója kreatív gondolatának eredeti kifejeződésének minősül." [31] Az EUB kiemelte azt is, hogy a szerzői jogi oltalom „az adatok olyan összeválogatásra és elrendezésére vonatkoz[ik], amelyek segítségével az adatbázis megalkotója az adatokat struktúrába önti."[32] Az ítélet szerint az „eredetiség feltétele akkor teljesül, ha az adatbázisban található adatok kiválasztása vagy elrendezése útján az adatbázis megalkotója az alkotóképességét eredeti módon, szabad és kreatív döntések révén fejezi ki [...], és ezáltal ad annak „személyes színezetet".[33] E feltétel nem teljesül akkor, ha „az adatbázis létrehozását olyan műszaki megfontolások, szabályok vagy kötöttségek írják elő, amelyek az alkotási szabadságnak nem engednek teret."[34] A szerzői jogi védelem szempontjából azonban további feltétel nem vizsgálható, így sem az, hogy az adatok összeválogatása az adatokat felruházza-e további jelentőséggel, sem az, hogy az összeválogatás igényelt-e bármilyen szakértelmet vagy jelentős munkaráfordítást.

3.3. Következtetések

A fentiekből az a következtetés adódik, hogy a kiválasztás, elrendezés, egyedi hozzáférés szempontjából a nemzetközi szerződések és az Adatbázis irányelv egymáshoz nagyon közeli eredményre vezetnek.

Ha abból indulunk ki, hogy a gyűjteményes művek összeállítói jellemzően arra törekednek, hogy a gyűjtemény egyes tartalmi elemei könnyen megtalálhatók legyenek, úgy talán annak rögzítése sem túlzó, hogy a gyűjteményes művek – hacsak nem valamilyen teljesen logikus, például alfabetikus elrendezést alkalmaznak – rutinszerűen tartalmaznak valamilyen tartalomjegyzéket vagy tárgymutatót. Ebből

31 Football Dataco Ltd. és társai kontra Yahoo! UK Ltd. és társai, C-604/10. sz. ügy, ECLI:EU:C:2012:115, 45. bekezdés.

32 Uo. 32. bekezdés.

33 Uo. 38. bekezdés.

34 Uo. 39. bekezdés.

ugyanakkor az következik, hogy a gyűjteményes művek – néhány, egyáltalán nem jellemző kivételtől eltekintve – egyben adatbázisnak is minősülnének.

Ennek kapcsán azt is érdemes számításba venni, hogy a szerzői jogi multilaterális nemzetközi szerződések – szemben például e tekintetben az adatbázis-irányelv szerzői jogi védelemre vonatkozó szabályaival – minden esetben a minimumszabályozás elvét követik. Másként kifejezve, a nemzetközi szerződések semmilyen módon nem korlátozzák a tagállamokat abban, hogy a szerződésben meghatározottnál bővebb, szélesebb védelmet biztosítsanak nemzeti jogukban. A jelen vizsgálat tárgyát tekintve ez azt jelenti, hogy ha lenne is olyan ritka gyűjteményes mű, amely nem felelne meg esetleg a nemzetközi szerződések szabályainak, úgy a tagállamok saját hatáskörben kiterjeszthetik az adatbázisokra vonatkozó védelem kereteit e 'gyűjteményekre' is.

Mivel nem nagyon látszik annak dogmatikai előnye, hogy az Szjt. egyszerre kíván megfelelni a nemzetközi szerződések, az adatbázis-irányelv és a magyar szerzői jog fogalmi készletének, dogmatikai rendjének, ezért nagyon is felvethető, hogy a lehető legszélesebb védelem útját választva a jogalkotó kiszabadítsa magát e többes szorításból. Ha erre nem is kerül sor, legalább a gyűjteményes művekre és ilyennek minősülő adatbázisokra vonatkozó szabályokat szükséges lenne tartalmilag és szerkezetileg is közelíteni egymáshoz. Erre jó mintát adhat például a német szerzői jogi törvény 4. §-a, a francia törvény L112-3 szakasza vagy a spanyol törvény 12. cikke, amelyek egyaránt közös cím alatt tárgyalják azokat.

4. A sui generis *oltalom szűkülő pályája*

Az adatbázis-irányelv elfogadása két kiemelt célt szolgált: egyrészt az adattárakra vonatkozó szerzői jogi szabályok harmonizálását, másrészt pedig azt, hogy az európai adatbázis-előállítók jövedelmezőségét felzárkóztassa az amerikai versenytársak eredményességéhez. Ezen cél elérése érdekében – a szerzői jogi oltalom harmonizálásán túl – az irányelv 7. cikk (1) bekezdése kizárólagos vagyoni jogokat hozott létre[35] az EU

35 Adatbázis irányelv 7. cikk (1) bekezdés: „Azon adatbázisok előállítói számára, amelyek tartalmának megszerzése, ellenőrzése, illetve előállítása minőségileg vagy mennyiségileg jelentős ráfordítással járt, a tagállamok biztosítják a jogot arra, hogy az adatbázis egész tartalmának vagy minőségi és/vagy mennyiségi szempontból jelentős részének kimásolását és/vagy újrahasznosítását megakadályozzák."

állampolgárai és gazdasági társaságai által létrehozott adatbázisok vonatkozásában.[36] Az irányelv (40) preambulumbekezdése ennek megfelelően megerősíti, hogy az előállítók számára biztosított jogok a befektetésvédelem körébe tartoznak.

Az említett vagyoni jogok kapcsán az irányelv következetesen a '*sui generis* jog' fordulatot használja, vagyis tartózkodik attól, hogy az előállítói jogokat – az *acquis communautaire* által egyébként széleskörben alkalmazott – szomszédos jogként határozza meg. Ez a megkülönböztetés talán nem volt szükségszerű, hiszen a szomszédos jogi teljesítmények épp úgy csak részben kapcsolódnak szerzői művekhez, mint az adatbázisok, gondoljunk például a népművészet kifejeződéseinek előadására, az ilyen előadást rögzítő hangfelvételekre, vagy a sportközvetítésre épülő televíziós műsorokra. Talán épp e felismerésnek köszönhető, hogy a német szerzői jogi törvény az adatbázis-előállítók *sui generis* jogait is a szomszédos jogi szerkezeti egységében tárgyalja. Igaz, az ellenkezőjére is akad példa az európai jogalkotásban, a francia vagy a spanyol szerzői jogi törvények ugyanis nem tekintik szomszédos jogi jogosultnak az adatbázis-előállítókat. Az Szjt. ez utóbbihoz hasonló rendszert alakított ki azzal, hogy – miként arra korábban már utaltam – a korábbi szomszédos jogi szerkezeti egysége felé egy új, kapcsolódó jogi keretet alkotott. Miközben a *sui generis* szabályok elhelyezése elsősorban dogmatikai kérdés, az természetesen egy sor kodifikációs, sőt, gyakorlati kérdést vet fel. Talán ez a bonyolult jogi, szerkezeti struktúra is hozzájárult ahhoz, hogy a *sui generis* jogok bevezetése csak részben váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

Az Európai Bizottság által elvégzett felülvizsgálati ellenőrzések 2005-ben[37] és 2018-ban[38] is arra a következtetésre jutottak ugyanis, hogy tudományos eszközökkel nem igazolható összefüggés az adatbázis-ipar fejlődése és a kapcsolódó jogi oltalom bevezetése között. Másként kifejezve: a felmérések szerint az európai adatbázis-előállítók pusztán a kapcsolódó jogi oltalom bevezetése miatt nem hoztak létre több adatbázist, mint amennyit anélkül is létrehoztak volna. Ez persze nem azt jelenti, hogy az adatbázis-ipar ne fejlődött volna ebben az időszakban, illetve, hogy ne fektettek volna iparági szereplők új adatbázisok összeállításába, de ezek az üzleti döntések nem, vagy legfeljebb kis mértékben alapultak a *sui generis* oltalom adta lehetőségeken. Az

36 Adatbázis irányelv 11. cikk.

37 First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases, https://commission.europa.eu/document/download/46b0b8f6-b0f5-4301-94ea-6bfb9fcd3d15_en?filename=evaluation_report_legal_protection_databases_december_2005_en.pdf&prefLang=hu, 5.

38 Commission Staff Working Document (2. lj.) 15.

említett elemzések azt is alátámasztották, hogy a kapcsolódó jogokra elsősorban a konkurensek elleni fellépés eszközére tekintenek az előállítók.[39]

A *sui generis* jogok relatív sikertelenségéhez bizonyára hozzájárult, hogy az oltalom eleve korlátos volt. Arra már korábban is utaltam, hogy az irányelv céljaihoz igazodó módon a védelem eleve csak az európai állampolgárok, illetve gazdasági társaságok által létrehozott adatbázisokra terjedt ki. Az adatbázis-irányelv 13. cikke ráadásul egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy az irányelv nem érinti az egyes olyan sajátos adattípusokra vonatkozó adatok hasznosítását – másként kifejezve: nem teremtett azok felhasználására új jogalapot –, mint amilyennek például a személyes adatok, az üzleti titkok, szabadalmi jogok, védjegyek, formatervezési minták stb. minősülnek. Az elfogadásakor is több szempontból határok közé szorított védelem kereteit ráadásul előbb az Európai Bíróság, utóbb pedig maga a jogalkotó is tovább szűkítette. Az alábbiakban e fejleményeket foglaljuk össze a védelem tárgya[40] szempontjából.

4.1. Korlátozás a releváns befektetés körében: az Európai Bíróság ítéletei

Az adatbázis-irányelv által bevezetett kapcsolódó jogi jogok szempontjából – a jelen írás keretei között – a legfontosabb szűkítést az EUB három, egy napon hozott ítélete tartalmazza.[41] Ezek lényege az ún. *spin-off*-elmélet alkalmazása volt.[42] A *spin-off*-elmélet szerint az irányelv 7. cikk (1) bekezdése „a meglévő tartalmi elemek keresésére és az említett adatbázisban történő összegyűjtésére felhasznált pénzeszközök leírására szolgál, kivéve azon pénzeszközöket, amelyeket e tartalmi elemek létrehozására használtak fel."[43] Az EUB ennek kapcsán azt emelte ki, hogy az „irányelv által bevezetett sui generis jog biztosította védelem célja valójában a meglévő információtároló és információfeldolgozó rendszerek létrehozásának ösztönzése,

39 Uo. 17.

40 Az elemzés tudatosan nem foglalkozik az engedélyköteles felhasználás szabályaival, így az EUB-nak az újrahasznosítás kereteit szélesítő ítéleteivel sem.

41 C-203/02 sz. ügy (ECLI:EU:C:2004:695), C46/02. sz. ügy (ECLI:EU:C:2004:694) és C338/02. sz. ügy (ECLI:EU:C:2004:696).

42 A *spin-off*-elmélet jogalkalmazói története kapcsán lásd Estelle Derclaye: Databases 'sui generis' right: should we adopt the spin-off theory? *European Intellectual Property Review* Vol. 26., No. 9., 2004, 402–413.

43 The British Horseracing Board és társai kontra William Hill Organization Ltd., C-203/02. sz. ügy, ECLI:EU:C:2004:695, 33. bekezdés.

nem pedig a későbbiekben valamely adatbázisban összegyűjthető tartalmi elemek létrehozásának ösztönzése."[44]

Ha a fentieket a gyakorlat nyelvére szeretnénk lefordítani, arra az eredményre jutunk, hogy az előállító vagyoni jogai nem fogják át a 'melléktermékként' létrejövő adatbázisokat. Az EUB e következtetés meghozatalakor részint az irányelv mögötti jogpolitikai célokból, másrészt az irányelv (39) preambulumbekezdéséből indult ki, amely „szerint a sui generis jog célja valamely adatbázis »tartalmát megszerző és összegyűjtő« személy által eszközölt pénzügyi és szellemi ráfordítások eredményének jogellenes hasznosítása elleni védelem biztosítása."[45]

Az új adatok generálása, illetve a korábban generált adatok összegyűjtése közötti distinkció egy sor esetben igen bonyolult, majdhogynem lehetetlen.[46] A két lehetséges opció közüli választást ráadásul az EUB anélkül hárította nagyvonalúan a nemzeti bíróságokra, hogy megfelelő elméleti alapot adott volna a felmerülő kérdések eldöntéséhez. Az EUB gyakorlata alapján nem világos, miként kell például egy olyan hirdetési portálra tekinteni, amely a felhasználói által rögzített adatokat szervezi egységbe. Ilyen esetben az adatokat ki generálja? Az az igénybevevő, aki az adatokat a portál által megadott szerkezetben rögzíti az adatbázisban, vagy a portál üzemeltetője? Elválasztható ilyen esetben az adatok generálása és a gyűjtése egymástól?

Az EUB egy későbbi ítélete miatt az adatbázis létrehozására fordított pénzügyi eszközöknek nem csak bemeneti, hanem kimeneti oldalon is jelentősége lett. A CV-Online Latvia-ügyben hozott ítéletben az EUB ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy a kapcsolódó jogok szempontjából engedélyköteles felhasználási módokat azokra a cselekményekre szükséges szűkíteni, amelyek „veszélyeztetik az e tartalom megszerzésével, ellenőrzésével vagy előállításával kapcsolatos ráfordítását, vagyis veszélyt jelentenek e ráfordításnak a szóban forgó adatbázis rendes üzemeltetése melletti megtérülésének lehetőségére."[47]

---

44 Uo. 33. bekezdés.

45 Uo. 34. bekezdés.

46 Az SZJSZT 05/10. számú ügyben arra a következtetésre jutott, hogy egy olyan hírügynökség, amely a híreit adatbázisban tárolja pénzeszközeit elsősorban a hírek 'generálására' fordítja, amely költések nem vehetők figyelembe a *sui generis* jogok vonatkozásában (SZJSZT 05/10. sz. szakvélemény, 4.).

47 SIA „CV-Online Latvia" kontra SIA „Melons", C-762/19. sz. ügy, ECLI:EU:C:2021:434, 47. bekezdés.

Szükséges kiemelni, hogy itt nem az adatbázis-előállító tevékenységének általános jövedelemtermelő képességéről van szó. A bíróság ehhez képest a figyelembe vehető befektetett pénzeszközöket szűkítette azzal, hogy az ítélet rendelkező része a befektetéseknek az „adatbázis rendes üzemeltetése melletti" megtérülését emeli ki. E feltétel ugyan szerepel az adatbázis irányelv 7. cikk (5) bekezdésében, csakhogy annak tárgya az adatbázis jelentéktelen részének ismételt és rendszeres kimásolása. Az irányelv szövege egy '*a contrario*' jellegű érveléssel arra vezethetett volna, hogy ezt a vizsgálatot csak az adatbázis jelentéktelen részének ismételt, illetve rendszeres kimásolása esetén szükséges elvégezni. A CV-Online Latvia újdonsága abban ragadható meg, hogy a megtérülés ilyen vizsgálatára akkor is sort kell keríteni, ha az adatbázis lényeges részének hasznosítására kerül sor.[48] Ez ugyanis a vizsgálatot az 'objektív' körből – legalább részben – a 'relatív' körbe emeli át, amely keretei között már nem csak annak van jelentősége, hogy megvalósult-e az adatbázis tartalmának újrahasznosítása.

A CV-Online Latvia-ügyben hozott ítélet abban a tekintetben is figyelemre méltó, hogy a befektetett pénzeszközök megtérülését nem általában, hanem az annál szűkebb, a kapcsolódó jogok szempontjából releváns bevételek kapcsán rendelte vizsgálni.[49] Ezt követve az alapügyben eljáró Lett Legfelsőbb Bíróság 2024 nyarán hozott jogerős ítéletében[50] maga is kiemelte, hogy nem minden negatív gazdasági hatás eredményezi a *sui generis* jogok sérelmét. Sőt, a befektetett pénzeszközök megtérülése kapcsán figyelembe kell venni azt is, hogy a feltételezett jogsértő generált-e új jövedelmeket az előállító számára azáltal, hogy látogatókat irányított az előállító szolgáltatását kiszolgáló honlapra.

Az EUB tehát a *spin-off*-elmélet kimunkálásával szűkítette a *sui generis* oltalom szempontjából figyelembe vehető befektetések körét, majd a CV-Online Latvia-ügyben hozott ítélettel a vizsgálatot részben viszonylagossá tette. Mindkettő érezhetően érinti az előállítói jogok terjedelmét. Ezért is különös, hogy a magyar nemzeti jog az EUB említett ítéleteire semmilyen módon nem reagált. Természetesen mondható, hogy a jogalkalmazó feladata a vonatkozó jog tartalmának értékelése, de a joggyakorlatot

48 Az SZJSZT-16/19. számú ügyben eljáró tanács (melynek előadó tagja a jelen írás szerzője volt) szakvéleménye 2.4. pontjában arra a következtetésre jutott például, hogy a jövedelemtermelő képesség vizsgálatára csak akkor van szükség, ha a kacsolódó jogi oltalom alatt álló adatbázisnak csak jelentéktelen részét másolják ki, illetve hasznosítják újra.

49 Emlékeztetőül: ennek nem része például az adatok generálására fordított befektetés.

50 Lieta Nr. C30638718, SKC-23/2024., https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/533239.pdf.

bizonyosan segítette volna, ha az Szjt. szövegét ezen ítélet alapján felülvizsgálja a jogalkotó.

4.2. Korlátozás az előállító jogállása alapján: a nyíltadat-irányelv és az adatkormányzási rendelet szabályai

Ahogy arra korábban utaltam, az adatbázis-irányelv által bevezetett *sui generis* jogok elve korlátozott jellegűek voltak. Egyebek mellett ilyen korlátozást jelentett, ha az adatbázisban olyan adatot tároltak, amely hasznosítását valamely más jogszabály külön engedélyek közé szorította. A személyes adatokat, az üzleti titkokat, a szerzői vagy iparjogvédelmi védelem alatt álló teljesítményeket, az állami működés szempontjából privilegizált adatokat tartalmazó adatbázisok előállítóinak jogérvényesítését maguk a tárolt adatok szorították korlátok közé, az irányelv elfogadása pillanatától kezdve.

A *sui generis* előállítói jogok érvényesülését utóbb nem 'csak' az EUB értelmezése szűkíti, hanem ilyen hatást gyakorol a nyílt hozzáférésű adatokról és a közszféra információinak további felhasználásáról szóló 2019-es irányelv[51] (a továbbiakban: nyíltadat-irányelv), továbbá a 2022-ben elfogadott adatkormányzási rendelet is.[52] Az említett szabályok immár nem közvetlenül az adatbázisban tárolt adatok jellegére, hanem az adatbázis-előállító sajátos jogállására tekintettel vezetett be új korlátozást.

Az említett jogszabályok mögött az az elképzelés áll, hogy „állami költségvetések terhére [...] előállított vagy gyűjtött adatoknak a társadalom javát kell szolgálniuk".[53] A nyíltadat-irányelv kiindulópontja az, hogy a közszféra

> „számos tevékenységi területről – így a társadalmi, politikai, gazdasági, jogi, földrajzi, környezeti, meteorológiai, szeizmicitási, idegenforgalmi, üzleti, szabadalmi és oktatási területeken – széles körben gyűjt, állít elő, sokszorosít és terjeszt információkat. A végrehajtó, a jogalkotó vagy az igazságszolgáltatási közszférabeli szervezetek által előállított dokumentumok olyan hatalmas,

51 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1024 irányelve (2019. június 20.) a nyílt hozzáférésű adatokról és a közszféra információinak további felhasználásáról (átdolgozás).

52 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 rendelete (2022. május 30.) az európai adatkormányzásról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (adatkormányzási rendelet).

53 Adatkormányzási rendelet (6) preambulumbekezdés.

szerteágazó és értékes erőforráshalmazt alkotnak, amely a társadalom hasznára válhat."[54]

Ebből következően a jogalkotó arra a következtetésre jutott, hogy a „közszféra információi egy olyan különleges adatforrást képviselnek, amely hozzájárulhat a belső piac fejlesztéséhez, valamint a felhasználóknak és a jogi személyeknek szánt új alkalmazások fejlesztéséhez."[55] Lényegében az adatkormányzási rendelet is e célhoz igazodik annak érdekében, hogy az adatvezérelt gazdaság szereplői számára biztosítsa az adatokhoz való hozzáférés semlegességét, az adathordozhatóságot és a különböző rendszerek közötti iteroperabilitást.[56] A két említett jogszabály ezért – egyebek mellett – szabályozza a közszférabeli szervezetek[57] birtokában lévő adatok bizonyos kategóriáinak az Unión belüli további felhasználását. Erre azért volt szükség, mivel az említett közszférabeli szervezetek nem csak különleges jogállásuk okán, hanem gyakran kapcsolódó jogi jogosultként is szabadon dönthetnek arról, hogy az általuk egyébként hozzáférhetővé tett adatokat harmadik felek miként hasznosítják.

Anélkül, hogy a közszférabeli szervezetek adatkezelésére vonatkozó sajátos rendelkezéseket részleteiben ismertetnénk, a tárgyalt téma szempontjából annak kiemelése szükséges csupán, hogy mind a nyíltadat-irányelv,[58] mind az adatkormányzási rendelet[59] megerősíti azt, hogy a szellemitulajdon-jogok hatálya alá tartozó adatok csak akkor továbbíthatók harmadik feleknek, ha a továbbítás az uniós, a nemzeti jog vagy a jogosult beleegyezése alapján jogszerűnek minősül. Ebben eddig nincs újdonság, a korábbi szabályok deklaratív megerősítéséről van csupán szó. Ugyanakkor, a nyíltadat-irányelv 1. cikk (6) bekezdése és az adatkormányzási rendelet 5. cikk (7) bekezdése azt is kimondja, hogy ha egy adatbázis tekintetében egy közszférabeli szervezet az adatbázis-irányelv 7. cikke szerinti *sui generis* jogok jogosultja lenne, úgy az előállítói jogaikat e szervezetek nem gyakorolhatják az adatok „további felhasználásának megakadályozása" céljából.

---

54 Nyíltadat-irányelv (8) preambulumbekezdés.

55 Uo. (9) preambulumbekezdés.

56 Adatkormányzási rendelet (2) preambulumbekezdés.

57 Közszférabeli szervezet „az állam, a regionális vagy helyi önkormányzatok, a közjogi intézmények, vagy az olyan társulások, amelyeket egy vagy több ilyen hatóság, illetve közjogi intézmény hozott létre." Lásd a nyíltadat-irányelv 2. cikk 1. pontját és az adatkormányzási rendelet 2. cikk 17. pontját.

58 Nyíltadat-irányelv (54) és (61) preambulumbekezdés.

59 Adatkormányzási rendelet (17) preambulumbekezdés.

Érdemes kiemelni, hogy az említett joganyagok nem általában az adatbázis-irányelv által biztosított valamennyi védelemforma, hanem 'csupán' a *sui generis* előállítói jogok gyakorolhatóságát – és nem magát a vagyoni jogot – zárják ki. Ha azonban a közszférabeli szervezet az adatbázis mint gyűjteményes mű vagyoni jogaival rendelkezik, úgy a gyűjtemény felhasználására továbbra is alkalmazandók a szerzői jogok.

Mindez azt jelenti, hogy a *sui generis* jogok érvényesíthetőségét alanyi oldalról korlátozta az uniós jogalkotó.

4.3. Korlátozás az előállító tevékenysége alapján: az adatrendelet szabályai

A *sui generis* előállítói jogok érvényesülését ugyancsak szűkíti az EU adatrendelete, amelynek szabályai – néhány kivételtől eltekintve – 2025. szeptember 12-ét követően alkalmazandók.[60] Az adatrendelet közvetlen célja, hogy az IoT útján összekapcsolt termékek által gyűjtött adatokhoz az említett eszközök használói észszerű és megkülönböztetésmentes feltételek mellett férhessenek hozzá.[61] Ez a rendelet tehát nem az adatbázisban tárolt adatokra, nem is az adatbázis-előállító jogállására, hanem tevékenységére tekintettel vezetett be új korlátot.

Az adatrendelet egyik alapvető fogalma 'összekapcsolt termék', amely lényegében a szenzorokkal ellátott IoT-eszközöket írja le,[62] míg 'kapcsolódó szolgáltatás' alatt azokat a digitális szolgáltatásokat, szoftvereket kell érteni, amelyek nélkül nem lehetne az IoT-eszközök valamely funkcióját rendeltetésszerűen használni.[63]

---

60 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2854 rendelete (2023. december 13.) a méltányos adathozzáférésre és -felhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról, valamint az (EU) 2017/2394 rendelet és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (adatrendelet).

61 Adatrendelet (5) preambulumbekezdés.

62 „Olyan tárgy, amely a felhasználására vagy a környezetére vonatkozó adatokat szerez meg, generál vagy gyűjt, és amely elektronikus hírközlési szolgáltatáson, fizikai kapcsolaton, vagy eszközön való hozzáférésen keresztül képes termékadatokat közölni, és amelynek elsődleges funkciója nem az adatoknak a felhasználótól eltérő bármely más fél nevében történő tárolása, kezelése vagy továbbítása." Lásd uo. 2. cikk 5. pont.

63 „Olyan, az elektronikus hírközlési szolgáltatásoktól eltérő digitális szolgáltatás, a szoftvert is beleértve, amely a vásárláskor, bérléskor vagy lízingeléskor össze van kapcsolva a termékkel oly módon, hogy a hiánya lehetetlenné tenné az összekapcsolt termék egy vagy több funkciójának ellátását, vagy amelyet a gyártó vagy egy harmadik fél utólag kapcsol össze a termékkel, hogy kiegészítse, frissítse vagy módosítsa az összekapcsolt termék funkcióit." Lásd uo. 2. cikk 6. pont.

Az adatokhoz való szabad hozzáférés igénye azért jelent meg, mert az IoT-eszközök gyártói, illetve a kapcsolódó szolgáltatások szolgáltatói az elmúlt évek technológiai fejlődése eredményeként elképesztő mennyiségű adatot generálnak, gyűjtenek. Ezek az adatok komoly értékkel bírnak, azokra további szolgáltatásokat lehet építeni, illetve lehetővé teszik az utópiaci igények pontosabb, gyorsabb és így olcsóbb tervezését is. Mivel pedig az adatokat valamely rendszer vagy módszer szerint rendezetten, vagyis adatbázisban tárolják, ez megnyitotta az utat arra, hogy az összegyűjtött adatok felett annak előállítója ne csak adatbirtokosként, hanem előállítóként is vagyoni jogokat gyakoroljon. A szabályozás kiindulópontja annak a helyzetnek az el- és felismerése volt, hogy az említett adatokat az összekapcsolt termékek gyártói technikai és jogi eszközökkel igyekeztek monopolizálni. A jogalkotó úgy határozott, hogy a szenzorokkal gyűjtött adatokat méltányos megosztani azokkal, akik e termékeket használják.

E körben azonban rögtön ki kell emelni, hogy a *sui generis* jog szempontjából megfelelően értékelni szükséges a korábban már említett *spin-off*-elméletet, ami – leegyszerűsítve – kizárja egy tevékenység melléktermékeként létrejött adatbázis, vagy picit általánosabban, a *generált* adatok előállítóinak *sui generis* oltalmát.[64] Arról persze lehet vitatkozni, hogy az IoT-eszközök esetén mit kell alaptevékenységnek, illetve mit lehet melléktermékeknek tekinteni. Másként megfogalmazva, nem teljesen egyértelmű, hogy minek van nagyobb jelentősége: egyes környezeti információk szenzorokkal való összegyűjtésének, vagy az így generált adatok adatbázisba szervezésének. Az adatrendelet (112) preambulumbekezdése maga sem foglal egyértelműen állást abban a kérdésben, hogy ezen adatok kapcsán a *sui generis* jogok egyáltalán érvényesíthetők lennének, ezzel együtt is rögzíti, hogy e jogok érvényesíthetőségének olyan kockázata van, amelyet a jogalkotó ki kíván zárni. E cél érdekében az adatrendelet 43. cikke akként rendelkezik, hogy az adatbázis irányelv 7. cikke szerinti *sui generis* jog „nem alkalmazandó" az IoT-termékek és szolgáltatások kapcsán.[65]

Ezúttal is érdemes kiemelni, hogy az adatrendelet sem általában az adatbázis-irányelv által biztosított valamennyi védelemforma, hanem 'csupán' a *sui generis* előállítói jogok alkalmazhatóságát zárja ki, azt is 'csak' az IoT-termékek és szolgáltatások kapcsán. Ezt támasztja alá az adatrendelet (13) preambulumbekezdése is, amely kifejezetten

64 The British Horseracing Board és társai ítélet (43. lj.).

65 „A 96/9/EK irányelv 7. cikkében előírt *sui generis* jog nem alkalmazandó, amennyiben az adatokat az e rendelet hatálya alá tartozó összekapcsolt termékből vagy kapcsolódó szolgáltatásból szerezték, vagy ilyen összekapcsolt termék vagy kapcsolódó szolgáltatás által generálták, különös tekintettel az irányelv 4. és 5. cikkére."

rögzíti, hogy az nem érinti a szerzői jogról szóló uniós és nemzeti jogi aktusokat, külön kiemelve az InfoSoc-irányelvet,[66] a jogérvényesítési irányelvet[67] és a CDSM-irányelvet.[68]

4.4. Következtetések

Nincs olyan szempontrendszer, amely alapján eldönthető lenne, hogy a *sui generis* jogokat a szerzői jogról szóló törvényben vagy egy ahhoz szervesen igazodó önálló törvényben jobb-e elhelyezni. Az összes felmerülő szempontot figyelembe véve mégis helyesnek tűnik, hogy e jogoknak az Szjt. keretén belül talált helyet a magyar jogalkotó. Olyan szoros a kapcsolat a szerzői jogi fogalmak, a védelem tárgya, a gyűjteményes művek szerzői jogi védelme és a *sui generis* jogok között, hogy azokat talán jobb egy joganyagon belül elhelyezni.

Az ugyanakkor kérdés, hogy egy jelentőségét veszítő védelmi forma miatt szükséges-e fenntartani a magyar jogszabályban a kapcsolódó jogi oltalmi formát, az adatbázis-előállító jogait elkülöníteni a szomszédos jogi védelmi formáktól. Húsz év távlatából is kevés előnye látszik ennek, hiszen ettől nem lett erősebb a szomszédos jogi oltalom és a polgári, továbbá a büntető jogi szankciórendszer is lényegében azonos. Mindeközben a kétségkívül bonyolult szerkezeti struktúra elnehezíti a jogalkalmazást.

Ráadásul, mint bemutattam, az adatbázis irányelv elfogadása óta az EUB és a jogalkotó a *sui generis* védelem határait sok alkalommal és sok szempontból szűkítette. E változásokra a magyar jogalkotó semmilyen módon nem reflektált, így ma már igen alapos jogi felkészültséggel kell rendelkeznie annak, aki az előállítói jogok kapcsán próbál eligazodni a joganyag és a bírósági ítéletek dzsungelében. Biztosan segítené a jogalkalmazást, ha a jogalkotó időről időre felülvizsgálná a jogszabály szövegét, és azt közelítené az EUB ítéletei által meghatározott értelmezéshez, utalna továbbá a rendeletek által bevezetett korlátozásokra is.

---

66 Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

67 Az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről.

68 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.